

יצירה חזותית בעקבות שירי ארז ביטון

במסגרת חודש "פברואר יוצא מן הכלל"
בתכנית ה"א" - 2023

כתב ושרך: יורם בלומנקרץ, רכז אמנות, דצמבר 2022

ארז ביטון נולד בשנת 1942 בעיר אוראן שבאלג'יריה להורים ילידי מרוקו וקיבל את השם הפרטי יעיש. במסגרת העלייה ההמונית ביטון ומשפחתו עלו לישראל בשנת 1949. משפחתו שוכנה במעברה ברעננה, ולאחר מכן עבר ביטון ללוד. ביטון סיים לימודים לתעודת בגרות בסמינר ליפשיץ בירושלים, ולאחר מכן המשיך ללימודי תואר ראשון בעבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית ותואר שני בפסיכולוגיה שיקומית באוניברסיטת בר־אילן. נוסף לעבודתו כעובד סוציאלי כתב ופרסם כל העת שירים פרי עטו. ביטון זכה להוקרה רבה ופרסים רבים, בראשם פרס ישראל לספרות ולשירה עברית לשנת 2015. הוא נחשב לאחד היוצרים הראשונים שייצגו את "הקול המזרחי" – קולן של עדות המזרח. שירתו מבטאת את שבר ההגירה ארצה וכן את מאבקה של התרבות המזרחית למצוא את מקומה בתוך הפסיפס הישראלי.

ב־1952, כשהיה בן עשר, ביטון נפצע מפיצוץ רימון יד שמצא, מה שגרם לו לעיוורון ולקטיעת ידו השמאלית. בעקבות זאת עבר לבית חינוך עיוורים בירושלים, שם הוחלף שמו לארז. לצד נושאים רבים ומגוונים בשיריו, עסק ביטון גם בעיוורונו ובקורות אותו כאדם עיוור לאורך תחנות חייו. (1)

בראיון לרותי זוארץ באתר "שוויים" (2), לשאלתה "האם אתה רואה בעיוורון לקות", ענה ביטון בהרחבה תוך שהוא בוחר להתייחס למספר דוגמאות משיריו:

"את התשובה ניתן למצוא בין השאר בספרי 'נופים חבושי עיניים' ו'בית הפסנתרים'. אני מתאר את חיי כעיוור, ונוגד בקשיים הלא קטנים של מי שאיבד את חוש הראייה. מה זה להיות אבא עיוור, מה זה להיות איש עיוור שצריך לחצות כביש. למשל בשיר המקל אני כותב:"

כשהילדים

חוצים אתי את הכביש

אני אומר להם:

אני איש רכות

המקל שבידי

לא בשביל להכות

וכשהם עוזבים אותי

ברחוב המתעקל

רק אני נשאר

ילד פוחד מן המקל

"ובשיר העוברים על פני אני אומר:"

אתם

העוברים על פני

ואינכם אומרים לי שלום

הרי אינכם קימים לדידי

לכו,

כשתחלפו לפני

אמרו לי שלום

וכל אחד מכם

יהיה ידידי

"ובמקביל, בשירים אחרים, אני מתאר את געגועי ליופי העולם כפי
שזכיתי לחוות אותו בראייה שלמה עד גיו וו. כשהייתי ילד של אור."

כשה ייתי ילד של אור
כל הצבעים התדפקו
פתח, פתח,
אל אישוני הנכמרים
התחרו להתפצל
כחל בתוך כחל
והשמש בערב נבטה אלי קרני ים
כשתי צמות בהירות
של ילדות המוליכות פרה
עם מלמד בד
בעיר לד.
כשהייתי ילד של אור
הצמרות דחקו בי עלה, עלה
להתחבק אתנו בגבהים
וכל הגדרות נמוכות ממני
נמוך מכל נמוך.
כשה ייתי ילד של אור
המרחקים שאבו אותי אליהם
במהירות של זמן אחר.

יצירת אמנות בהשראת שירו של ארז ביטון

1. עיינו בשיריו של ביטון מתוך הראיון ונסו לתאר את השקפתו הכללית כלפי מגבלתו, על-פי שלוש החוויות החזקות המתוארות בשלושת השירים:

א. בשיר הראשון המשורר מתאר התמודדות עם חוויה פסיכולוגית של בדידות חברתית הנגזרת עליו מן ההבדל החושי כעיוור בין ילדים רואים.

ב. בשיר השני המשורר מבקש לתאר תובנה ערכית (של התנהגות אדם לרעהו) הצומחת מתוך חווית העיוורון בה לדיבור ולשיחה יש תפקיד מכריע בקשר ובהבנה של הזולת.

ג. בשיר השלישי המשורר מבטא את הכמיהה והגעגוע לילדות, לא רק בהיבט הרווח והנוסטלגי, אלא גם לחווית הראייה שנחסכה ממנו בשנים לבוא.

2. כיצד לדעתכם ניתן לתאר ביצירה חזותית מגבלה כמו עיוורון? נסו לחשוב על אמצעים אמנותיים חזותיים שיבטאו את החוויה:

א. מבחינה חושית: התייחסות לצבע ואור (כמו: ציור מופשט, ציור כהה מול בהיר וכו'), בהתייחסות לטקסטורה ולחוש המישוש.

ב. מבחינה ערכית או נפשית: כמו דימוי ספציפי או נושא תיאורי שאותו תוכלו לבטא ברישום או ציור.

בהצלחה!

מקורות:

1. נערך מתוך הערך ארז ביטון בויקיפדיה

2. רותי זוארץ, ראיון עם ארז ביטון, אתר "שווים" למען אנשים עם מוגבלויות, 18 יולי, 2022